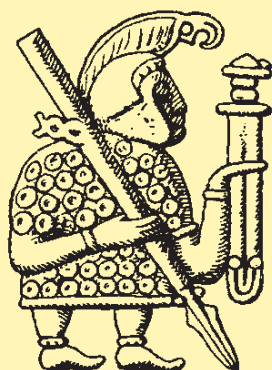


.. FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH



2024/3

Korta meddelanden

Kungens hästhage vid Mora äng

Av Mats G. Larsson

På äldre kartor över Mora kungsäng finns sedan 1763 namnet *Stohagstorpen* utsatt på de två torp som legat intill den gamla landsvägen utmed den nordöstra ängskanten (LMA A53-17:1). Torpen finns kvar på kartor fram till 1815 (LSA 03-lag-42) men har senare blivit nedlagda och bortodlade. Nuförtiden syns överhuvudtaget inga spår efter vare sig byggnaderna eller deras grundstenar. Namnet *Stohagen* har dock bevarats ända in i sen tid, och på konceptbladet till den häradsekonomiska kartan från 1901–1906 (RAKA bl. Lagga, 84-13B) står det utsatt över hela markområdet mellan Mora äng och Storån, ända upp till de ägor strax öster om Funboån som tillhör Danmarks socken, på äldre kartor kallade Kilsängen (fig. 1).

Vad är då den sakliga bakgrunden till detta namn? Förklaringen står av allt att döma att finna i en utredning i samband med storskifte

av det aktuella området år 1775 (LMA A53-29:1). I denna citeras ett utslag meddelat av ”Kungl. Maj:ts förordnade kommission till skogars, parkers och allmännings uppsökande” den 13 oktober 1694: ”Fanns jämväl för Blötan belägen kronones gamla Stohaga, sträckandes sig ifrån Wäsby Bro norr ut, emellan allmänna vägen och Åen, upp till Kihls ängs Gjärdesgården.”

Ordet *sto* kommer av fornsvenska *stodh* ’flock av ston med en eller flera hingstar; flock av hästar’ (Söderwall 1884–1973, s. 510). En *stohage* beskrivs i SAOB som ”hage använd l. avsedd ss. betesmark för (flock av) ston med tillhörande hingst(ar)”. Ordet inbegriper alltså inte endast ston utan kan även innefatta hingstar eller mer allmänt syfta på en hästflock. *Stohagen* har således tidigare utgjort en kronans betesmark för hästar och varit ett slags utvidgning av Mora kungsäng ned till Storån.

Ytan på *Stohagen* är i dag omkring 24 hektar. Marken ligger över nivån 5 m.ö.h. och bör till största delen ha varit torrlagd av landhöjningen sedan slutet av vikingatiden, även om vissa delar kan ha varit fuktiga under en tid. Ett riktvärde för hur många hästar som kan beta på en hektar öppen ängsmark är med dagens djur två till tre hästar. Med medeltidens något mindre hästar borde vi därför kunna räkna med tre betande djur per hektar, och alltså ett maxantal av omkring 70 hästar. Hästarna behövde dock föda även under den långa stallningsperioden, och höet för detta kunde lämpligen tas från den intilliggande Mora äng. Ytan på denna är ungefär 77 hektar, alltså omkring tre gånger så stor som *Stohagen*, vilket sannolikt varit tillräckligt för samma antal hästars födobehov under vinterperioden.

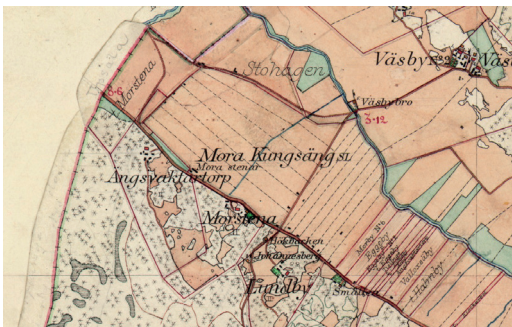


Fig. 1. Utdrag ur häradsekonomiska kartan, 1901–1906, visande Mora kungsäng och Stohagen (RAKA, Uppland, blad Lagga 84-13B). – Extract from the historical map, Häredekonomiska kartan, 1901–1906, showing Mora kungsäng and Stohagen.

Vad hästarna använts till framgår inte av kommissionens utslag, men det bör troligtvis ha rört sig om riddjur som bland annat använts av kungens följe när han reste omkring i riket. Hur stort detta varit är inte känt i detalj, men stadgor från 1285, 1335 och 1344 samt i Magnus Erikssons landslag säger att en biskop fick komma till kungen med 30 beridna svenner och andra rådsherrar med 12. Stormännens följen räknades sålunda i totalt, medan kungens – i bästa fall – kan ha räknats i hundratal (Gahrn 1989, s. 95; Strömberg 2013, s. 19–22). Ett kungligt följe med omkring 70 egna hästar förefaller sålunda inte orimligt.

Denna användning av området intill Mora äng kan också utgöra bakgrunden till en uppgift i Långhundra härads dombok från 1555, då Botolf i Högby dömdes ”från halsen” för att ha stulit en häst på Mora äng (Edling & Svenonius 1946, s. 79). Den kan troligen även förklara de fynd av hästskor och hästkosöm från mitten av 1200-talet till mitten av 1400-talet som vid Alexandra Sanmarks utgrävning 2022 hittats i stenpackningen i fornlämningen L1943:6765, vilken sträcker sig från Storån och upp mot den gamla landsvägen (Blanck & Hilleskog 2022, s. 11; Sanmark, seminarium vid Göteborgs universitet 2024-03-21; jfr Larsson 2010, s. 297–298; 2013, s. 58–59). En flock hästar som galopperat över den steniga förhöjning som sträckt sig upp mot den gamla landsvägen kan givetvis ha orsakat att djuren ibland fastnade med hovarna

och förlorade sina skor. En annan möjlighet är att det rört sig om hästskor som dumpades här sedan de blivit utslitna.

Referenser

- Blanck, C. & Hilleskog, A., 2022. Fynd vid Mora stenar: ”Viktig plats för kungadömet Sverige”. *Uppsala nya tidning* 2022-09-28.
- Edling, N. & Svenonius, O. (utg.), 1946. *Långhundra härads dombok 1545–1570*. Uppsala/Leipzig.
- Gahrn, L., 1989. *Bland svear och götar: Undersökningar rörande samfärdsel, riksdelar, försvarsbehov, ledungståg och konungens krigsfolk*. Göteborg.
- Larsson, M. G., 2010. Mora sten och Mora ting. *Fornvännen* 105:291–303.
- 2013. Geofysik på Mora äng. *Fornvännen* 108:58–59.
- LMA = Lantmäteriets arkiv, <https://historiskakartor.lantmateriet.se/>
- LSA = Lantmäteristyrelsens arkiv, <https://historiskakartor.lantmateriet.se/>
- RAKA = Rikets allmänna kartverks arkiv, Konzeptblad till häradsökonomiska kartan, <https://historiskakartor.lantmateriet.se/>
- SAOB = *Svenska Akademiens ordbok*, <https://www.saob.se/>
- Strömberg, J. B. L. D., 2013. *De svenska resande kungarna – och maktens centrum*. Uppsala.
- Söderwall, K. F., 1884–1973. *Ordbok öfver svenska medeltidsspråket*. Lund.

Mats G. Larsson

Bräcksta Guckedal 88

SE-743 93 Vattholma

matsglarsson631@gmail.com

Utgiven av

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i samarbete med Historiska museet.

Fornvännen publiceras med omedelbar Open Access (gold standard) med licens CC-BY. Alla utgåvor från första årgången 1906 finns tillgängliga online: vitterhetsakademien.se

Ansvarig utgivare och huvudredaktör

Mats Roslund

Vitterhetsakademien

Box 5622, 114 86 Stockholm

mats.roslund@ark.lu.se

Redaktionssekreterare och mottagare av manuskript

Peter Carelli

Vitterhetsakademien

Box 5622, 114 86 Stockholm

fornvannen@vitterhetsakademien.se

Redaktörer

Herman Bengtsson, herman.bengtsson@upplandsmuseet.se

Elin Fornander, elin.fornander@shm.se

Åsa M Larsson, asa.larsson@raa.se

Produktion och distribution

eddy.se ab

Prenumeration

eddy.se ab

order@bokorder.se

0498-25 39 00

Helårsprenumeration i Sverige (4 häften) 300 kronor, lösnummer 90 kronor

Helårsprenumeration utlandet 350 kronor

Journal of Swedish Antiquarian Research

published by The Royal Academy of Letters, History and Antiquities

Published with immediate Open Access (gold standard) with license CC-BY.

Subscription price outside Sweden (four issues) SEK 350:–

FORNVÄNNEN började utges av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien år 1906 och ersatte då *Akademiens Månadsblad* samt *Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift*, som båda tillkommit under 1870-talets första år. Förutom i Sverige finns *Fornvännen* på drygt 350 bibliotek och vetenskapliga institutioner i mer än 40 länder.

Tidskriften är referentgranskad.

FORNVÄNNEN («The Antiquarian») has been published by the Royal Academy of Letters, History and Antiquities since 1906, when it replaced two older journals which had started in the early years of the 1870s. Outside Sweden *Fornvännen* is held by more than 350 libraries and scientific institutions in over 40 countries.

The journal is peer-reviewed.

ISSN 0015-7813

Printed in Latvia by ADverts, in collaboration with Printpool, 2024.